

O'QUVCHILARNING O'QUV-TARBIYAVIY IJODKORLIK FAOLIYATINI SHAKLANTIRISH MEXANIZMI

Berdiyeva Zarifa Sobirovna

*Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Ta'lim tarbiya nazariyasi va metodikasi
(boshlang'ich ta'lim) 1- bosqich magistranti*

Annotatsiya. Maqolada o'quv-tarbiyaviy ishlarini samarali amalga oshirish orqali o'quvchilarning milliy hunarmandchilikka oid ijodkorlik faolligini oshirish, o'qitish shakli va unga mos keluvchi o'qitish metodini to'g'ri tanlash hamda texnologiya fani darsida ko'zda tutilgan maqsadga erishish uchun o'qituvchi yoki o'quv ustasi rahbarligida o'quvchilarning o'quv materialini ongli ravishda puxta o'zlashtirishiga qaratilgan kasb-hunar tanlashga yo'naltirishning ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: o'qituvchi, o'quvchi, dars, texnologiya, ta'lim, tarbiya, o'qitish shakli, o'qitish metodi, loyihalashtirish, jamoa, guruh, yakka, mahorat, malaka, kasb, sifat, samaradorlik.

Аннотация. В статье посредством эффективного осуществления учебной работы повысить творческую активность учащихся, связанную с народными промыслами, правильно выбрать форму обучения и метод обучения, достичь цели, предусмотренной на уроке учебно-воспитательной цели. ориентации обучающихся на выбор профессии, направленный на тщательное усвоение учебного материала под руководством преподавателя или магистра педагогики подчеркивается важность.

Ключевые слова: учитель, ученик, урок, технология, образование, обучение, форма обучения, метод обучения, проектирование, коллектив, группа, личность, умение, умение, профессия, качество, эффективность.

Abstract. In the article, through the effective implementation of educational work to increase the creative activity of students associated with folk crafts, to correctly select the form of training and the method of teaching, to achieve the goal provided for in the lesson of the educational goal. orientation of students to the choice of profession, aimed at thorough assimilation of educational material under the guidance of a teacher or master of pedagogy, the importance is emphasized.

Keywords: teacher, student, lesson, technology, education, training, form of training, teaching method, design, team, group, personality, skill, ability, profession, quality, efficiency.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev tomonidan 2020 yil yil 6 noyabrdida imzolangan "O'zbekistonning yangi tarqiqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-6108 Farmonda ham "Mamlakat taraqqiyoti uchun yangi tashabbus va g'oyalar bilan maydonga chiqib, ularni amalga oshirishga qodir bo'lgan, intellektuaal va ma'naviy salohiyati yuksak yangi avlod kadrlarini tayyorlash, ta'lim tashkilotlari bitiruvchilari zamonaviy kasb egalari bo'lishlari uchun zarur ko'nikma va bilimlar

bo'lishini shakllantirish" mazkur sohadagi asosiy yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan [1]. Bu masala boshqa fanlar qatori texnologiya fanini o'qitishda ham asosiy vazifa hisoblanadi. Buning uchun esa o'qitish jarayonida ta'lim usullaridan unumli va oqilona foydalanish hamda bu usullarni takomillashtirish, yangilarini izlab topish, qo'llash orqali texnologiya fani mashg'ulotlarining samaradorligini oshirish talab qilinadi. Shu sababli bugungi kunda ta'lim-tarbiya sohasidagi asosiy dolzarb masala – ta'lim usullari va shakllarini yaxshi egallagan, ularni amalda qiynalmay qo'llay oladigan malakali o'qituvchi kadrlarni tayyorlashdan iborat bo'lib qolmoqda. Shu sababli ham malakali yetuk o'qituvchi kadrlar tayyorlash uchun, ularning kasbiy mahoratini oshirish uchun ta'lim-tarbiya sifati va samaradorligini oshirish muhim omil hisoblanadi. [2]

Ta'lim-tarbiya ishlarini samarali amalga oshirish va bunda o'quvchilarning faolligini oshirish ko'p jihatdan qaysi o'qitish shakli va unga mos keluvchi o'qitish metodini to'g'ri tanlashga hamda qo'llashga bog'liqdir. O'qitish shakli deganda muayyan mashg'ulot (dars)da ko'zda tutilgan maqsadga erishish uchun o'qituvchi yoki o'quv ustasi rahbarligida o'quvchilarning o'quv materialini ongli ravishda puxta o'zlashtirishiga qaratilgan o'quv-tarbiya faoliyati tushuniladi. O'quvchilarning o'quv ustaxonasidagi o'quv-ishlab chiqarish ishlarining asosiy shaklidan biri dars yoki amaliy mashg'ulotdir. O'quv-ishlab chiqarish ishi sifatidagi dars (mashg'ulot)ning asosiy belgilariga quyidagilar kiradi: a) o'quvchilar tarkibining doimiyligi; b) ularning bilimi (tayyorgarlik darajasi) taxminan bir xil saviyada bo'lishi; v) mashg'ulotni qat'iy jadval asosida belgilangan ma'lum vaqt davom etishi; g) o'qituvchi yoki o'quv (ishlab chiqarish ta'limi) ustasining bevosita rahbarligi; d) uning xilma-xil o'qitish metodlaridan foydalanishi; ye) darsni frontal (yoppa, umumiy), zveno (guruh-guruh) va individual (yakka-yakka) ko'rinishda olib borish imkoniga ega bo'lishi. Demak dars o'qitish jarayoniga tashkiliy aniqlik kiritadi va ishlab chiqarish ta'limi va boshqa fanlar darslarini navbatlashtirib tashkil etishga, binobarin, o'quvchilarning yuqori unumdorlik bilan o'qishini hamda dam olishini ta'minlashga imkon beradi. Ayni fan va hamma darslarni to'g'ri va uyg'un tashkil etgandagina darsning mazmuni va to'la maqsadga muvofiq ochilishi mumkin. [3]

Ayrim dars shaklidagi ishlab chiqarish ta'limi asosan o'quv ustaxonasida tashkil etilishini e'tiborga olib, shuni ham ta'kidlashimiz kerakki, o'quvchilar bajaradigan ishlarning xarakteriga qarab (bir tipli yoki turli tipli ishlarning bajarilishiga qarab) darsni tashkil etish shakli ham tanlanadi (masalan, ishni – darsni frontal – butun sinf uchun; zveno; yakka va aralash tashkil etish). Masalan, o'quvchilarning hammasi bir xil ishni bajaradigan bo'lsa (bolg'a tayyorlash, kalit yasash va h.k). darsning frontal shaklni qo'llash mumkin. Bu holda o'qituvchi o'quvchilarning hammasi uchun bitta umumiy instruktaj beradi va hamma o'quvchilarga nisbatan qo'yiladigan umumiy talablar asosida buyumni tayyorlash texnologiyasining to'g'ri bajarilishini kuzatib boradi.

O'quvchilar bajaradigan ishlar mazmuni (tayyorlash texnologiyasi) bir-biriga yaqin, lekin xarakteri, ya'ni konstruksiyasi boshqa-boshqa bo'lgan hollarda darsni guruhli shaklda tashkil etish maqul, masalan, tikuv mashinasi yoki tokarlik stanoginining tuzilishini o'rganishda o'qituvchi ishni qismlarga ajratadi (uzatishlar qutisi, tezliklar qutisi, keyingi babka va shunga

o'xshash) va har bir qismni o'rganishni 2-3 kishilik guruhga topshiradi. Ularga oid hamma umumiy ma'lumotlarni o'qituvchi frontal instruktaj tarzida o'quvchilarga aytib beradi, har bir qismning o'ziga xos ma'lumotlarini esa har bir zvenoning o'ziga aytadi. O'qitishning bu shaklidan foydalanganda o'qituvchining ish hajmi, ayniqsa joriy instruktajda, frontal shakldagidan ko'ra ancha ortadi. Bundagi xilma-xil ishlar sonining ko'p bo'lishi (stanokning turli qismlari) o'quvchilarda politexnik bilimlar doirasini ham kengaytiradi. Umuman olganda har bir o'qitish shaklining o'ziga xos afzallik va kamchilik tomonlari mavjud bo'lib, o'qitish jarayonida ularni hisobga olishga to'g'ri keladi. 1-jadvalda eng ko'p qo'llaniladigan milliy hunarmandchilikka oid o'qitish shakllarining afzallik va kamchilik tomonlari ko'rsatilgan.[4]

Ta'lim shakllari	Xarakterli xususiyatlari
Jamo (frontal)	Afzalligi: • o'quv mashg'ulotining aniqligi, tartibliligi ta'minlanadi; • o'quv guruhi jamoasi bir butun sifatida ishlaydi; • tejamlilik – o'qituvchi bir vaqtning o'zida barcha o'quvchilar bilan ishlaydi. Kamchiligi: • o'qituvchi– ta'lim berish ob'ekti; • ta'lim berish yalpi xarakterga ega– o'quvchilar bilan yakka tartibdagi ta'lim-tarbiya ishlarini olib borish imkoniyati bo'lmaydi; • o'qituvchi barchani bir vaqtda bir xil dastur bo'yicha o'qitadi, har bir o'quvchining tayyorgarlik va rivojlanish darajasi, o'qish imkoniyatlari hisobga olinmaydi; • «o'rtacha o'quvchi»ga yondoshiladi: o'quvchilarning qobiliyatlari baravrlashtiriladi, o'rtacha holatga keltiriladi; • o'quvchilar deyarli o'zaro muloqotda bo'lmaydilar va hamkorlik qilmaydilar – har biri o'zi uchun ishlaydi.
Guruhli	Afzalligi: • o'qituvchi – ta'lim sub'ekti va ob'ekti hisoblanadi; • guruhda ish har bir a'zoning imkoniyati, qobiliyati va ishlash tezligini o'zaro yordam va o'zaro nazorat qilishni hisobga olgan holda vazifalarni taqsimlash asosida tashkil etiladi; • hamkorlikda ishlashda guruhdagi har bir a'zoning tajribasi boshqalarning tajribasini to'ldiradi, o'quv materialini o'zlashtirishga yordam beradi;

	• guruh a'zolari va guruhlar o'rtasida ularning faoliyati, mustaqilligi, muloqoti va hamkorligi o'zaro munosabatlarga bog'liq bo'lish mas'uliyatini sezishni ta'minlaydi; • har bir a'zo o'zi uchun va boshqalar uchun ishlaydi; • natijalar yakka tartibda ish paytidagiga nisbatan, kam vaqt sarflangan holda olinadi; • guruhda hamkorlikda ishlash tufayli olinadigan natijalar o'quvchilar vazifasini alohida bajarganga nisbatan ancha yuqori bo'ladi. Kamchiligi: • ta'lim guruhda ishni bajarishga va uni natijalarini olish-ga ma'lum bir vaqtni sarflashni talab etadi; • ko'p mehnatni talab qiladi, ya'ni o'qituvchi tayyorgarlik uchun ko'p mehnat qilishi kerak; • noto'g'ri tashkil qilinganda o'quv jarayoni nazoratdan chiqib ketishi va boshqarib bo'lmaydigan tus olishi mumkin.
Yakka tartibda	Afzalligi: • o'quvchilarni yuqori darajada mustaqil bo'lishi ta'minlanadi; • o'quvchining rivojlanishi, tayyorgarligi, qobiliyati va bilish imkoniyatlari darajasini maksimal hisobga olgan holda ta'limni yakka tartibda o'tkazish ta'minlanadi; • o'quvchining kuchi va tayyorgarlik darajasi bo'yicha har birini ta'lim olish tezligi boshqariladi; • har bir o'quvchiga mutanosib yakka tartibda yordam berishta'minlanadi. Kamchiligi: • ko'p mehnatni talab qiladi, ya'ni o'qituvchi yakka tartibda vazifalarni ishlab chiqishi, ularni amalga oshirishga yordam berishi, nazorat qilishi va baholashi uchun ko'p mehnat va vaqt sarflashi kerak; • tejamkor emas, o'qituvchi faqat bitta o'quvchi bilan ishlaydi; • hamma o'quvchi bilan ishlashga vaqt yetmaydi.

1-jadval. Ta'limning tashkiliy shakllarining qiyosiy tavsifi.

O'quvchilarga mehnat faoliyati va ish usullarini bunday holatda, ya'ni ko'rsatmali holatda tushuntirish ular tomonidan o'quv topshirig'ini ongli ravishda anglashga hamda ish faoliyatini to'g'ri va xavfsiz bajarish bo'yicha ijodkorlik tasavvur hosil qilishga imkon beradi.

Natijada o'quvchilarning amaliy ijodkorlik faoliyatini to'g'ri tashkil etishga va ularni milliy hunarmandchilikka oid muayyan bir kasbkorlikni egallashlariga erishiladi.[5]

Xulosa qilib aytganda, barcha o'quvchini o'rgatishda ayrim afzallik hanmda kamchiliklarga uchrashimiz tabiiy hol deb qarar ekanmiz. Amaliy ijodkorlikni shakllantirishda o'quvchilarni mehnat faoliyatga ko'nikmalarini rivojlantirishdaavvalo xavfsiz yondashishimiz maqsadga muvofiq bo'ladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1 Uzbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekistonning yangi tarqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni. T., 2020 yil 6 noyabr PF-6108.

2. Olimov B. Mehnat ta'limi darslarida o'qitishning noan'anaviy usullari: Ped. fan. nom. diss. T., 2008. – 151 b.

3. Ramizov J.R. Umumtexnika predmetlari o'qitish va mehnat ta'limi metodikasi. T., O'qituvchi, 1982. – 207 b.

4. M.X.Shomirzayev Texnologiya ta'limi metodikasi. Darslik. T.: -"TerDU nashr – matbaa markazi" nashriyoti, 2021, 632 b.

5. Shomirzayev, M.Kh. (2019). The ethical characterics of traditional embroidery of Fergana valley people. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 7 (12). - P. 57.

6. Bilolova Z.B., Kasbiy tushunchalarni shakllantirishda sharq mutafakkirlarining psixologik qarashlaridan foydalanish. Zamonaviy ta'lim.

7. Ibragimov A.A: O'qituvchilar kasbiy rivojlanishiga ilmiy-metodik hamrohlik texnologiyasi.Zamonaviy ta'lim